

Ari Aukusti Lehtinen

Alue ja Ympäristö -lehti: talkoita, tutkijakoulutusta ja tapauksia

Suunnittelumaantieteen kurrottautuminen alue- ja ympäristötutkimuksen suuntaan 1990-luvun alussa heijasteli kahdenlaisia uusiutumispyrkimyksiä. Soveltavan maantieteen kehuksesta hakeuduttiin määrätietoisesti monitieteisiin aiheisiin samalla kun sosiaali- ja kulttuuriteoreettista osaamista vahvistettiin. Aikalaishaasteita ja yhteiskuntakritiikkiä haluttiin myös tarkentaa. Nämä kaikki vahvistukset osoittivat jatkuvuutta muutosten keskellä. Suunnittelumaantiede oli jo antanut virikkeitä niin monitieteisyyteen, alue- ja ympäristöteoreettisiin täsmennyksiin kuin ajan-kohtaishaasteisiinkin.

Suunnittelumaantieteen yhdistys (SMY) oli aloittanut toimintansa jo 1970-luvun alussa. Yhteinen julkaisu oli alun perin nimeltään *Suunnittelumaantiede*, joka vuonna 1978 uudistui *Alue-suunnitteluksi*. Muuntuminen *Alue ja Ympäristöksi* käynnistyi vähitellen 1980-luvun loppupuolella ja sai ratkaisevan sysäyksen yhdistyksen yleiskokouksessa 23.11.1990 Helsingin Uudella yliopilastalolla. Tuolloin päätimme sekä yhdistyksen että lehden muutossuunnasta, vaikka varsinainen siirtymävastuu jätettiin seuraavan vuoden johtokunnalle.

SMY:n johtokunnan kokous Helsingissä helmikuussa 1991 tarkasteli laajasti nimenmuutoksia mutta päätöksiin ei vielä uskaltauduttu. Pallo heitettiin takaisin yleiskokoukselle. Helmikuussa lehden nimivaihtoehtoina vertailtiin *Aluetutkimusta*, *Alue- ja Ympäristötutkimusta* sekä *Alue ja Ympäristöä*. Uudistuksen takarajaksi sovittiin saman vuoden kakkosnumero. Tampereen yleiskokouksessa maaliskuussa käytiin edelleen vilkasta keskustelua nimiudistuksista, mutta riittävää uskallusta isoksi koetun asian ratkaisemiseen ei vielä löytnyt: pallo palautettiin johtokunnalle.

SMY:n johtokunnan kokouksessa Lammin biologisella asemalla toukokuun alussa puhuttiin edelleen *Aluesuunnittelu*-lehdestä. Siirtymä oli herkässä tilassa: riittävää yksimielisyyttä ei tuntunut löytyvän, ja tilanne houkutteli uusia ehdotuksia esiin. Kevään ja kesän myötä ehdotettiin esimerkiksi *Ihminen*, *Alue ja Ympäristöä*, *Spatiumia*, *Atlasta* ja jopa Aaro Hellaakoskesta inspiroitunutta *Hauen Laulua*. Syyskuun johtokunnan kokouksessa asia jäi edelleen pöydälle, joskin lopullinen ratkaisu luovutettiin nyt puheenjohtajan ja lehden

toimituksen käsiin. Yhdistyksen nimenmuutos päätettiin kuitenkin suosiolla siirtää seuraavalle vuodelle.

Lehden toimitus koki tarpeelliseksi viedä uudistus lehden osalta päätökseen, ja marraskuun yleiskokouksen 8.11.1991 alla ensimmäinen *Alue ja Ympäristö* (20:2) saatiinkin ulos painokoneista. Toimitussihteerin ideoima lehden AY-logo komeili kannessa, viestittäen toimijuuden murtautumista esiin rakenteiden puristuksista. Logohan on hyvin kestänyt aikaa, ja sillä on edelleen keskeinen sija lehden estetikassa. 72-sivuisen ykkösjulkaisun myötä johtokunta sai uuden huolen: miten yhdistyksen varat tulevat riittämään tämän kokoluokan numeroiden kustantamiseen. Mutta joka tapauksessa siirtymä oli saanut äänenkannattajansa, ja lehti aloitti profiloitumisensa valtakunnallisena alue- ja ympäristötutkimuksen keskustelufoorumina.

Tutkijakoulu ennen tutkijakouluja

Lehdestä tuli heti nuorten tutkijoiden julkaisuareena. Vähitellen laajeneva valtakunnallinen tohtorikoulutus näkyi yleisesti jatko-opiskelijoiden ja vastikään väitelleiden määrän vähittäisenä kasvuna, mikä heijastui myös *Alue ja Ympäristössä* runsastuvana artikkelitarjontana. 1990-luvun mittaan vastavuoroisuudesta tuli toimiva käytäntö: lehti vahvistui lukijoiden ja kirjoittajien piiriin laajetessa, ja samalla tutkijat saivat luontevan kotimaisen julkaisufoorumin. Tarjotut artikkelit kävivät tietysti läpi normaalin tieteellisen arvioinnin.

Valtakunnallisia tohtorikouluja käynnisteltäessä 1990-luvun puolivälissä tuntuikin siltä, että olimme olleet hieman etunojassa. *Alue ja Ympäristöstä* oli käytännössä muotoutunut tutkijakoulu. Nuoret tutkijat saivat asiantuntevaa ja omistautunutta palautetta käsikirjoituksiinsa, ja onnistunut yhteistyö tulostui nopeasti tyylikkääksi artikkelijulkaisuksi. Toimenkuvamme vain on ollut useimpia varsinaisia tutkijakouluja selkeämmin vastavuoroinen ja harrastuspohjainen. Harrastuksen intensiivisyydestä kertoo jotain se, että jokaisen numeron valmistumisesta tehtiin yleensä pienen juhlan paikka, joka rakentui joko postitustalkoiden jälkitilaan tai seuraavan kokouksen ympärille.

Akatemian julkaisuavustus säilyi tärkeänä talousapuna, mutta työtä tehtiin pääasiassa talukoivoimin, itseorganisoituen. Samalla erityisesti maantieteen ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen valtakunnallisten tohtorikoulujen tutkijat ottivat lehden vähitellen omakseen. Tänä tällaista harrastelua voidaan ehkä pitää ”kansallisena puuhasteluna, joka joutaa romukoppaan” (Uusitupa & Väänänen 2009), mutta pitkäjänteisellä työllä on kuitenkin päästy vahvoihin näyttöihin tutkijakoulutuksessa.

Valtakunnallista yhteistyötä ei ainakaan *Alue ja Ympäristö* -kokemusten pohjalta ole mielekäästä määrittellä epätoivottavaksi hukkatyöksi vaan nimenomaisesti kansainvälisen englanninkielisen tutkimusjulkaisemisen rinnakkaiseksi vaihtoehdoksi ja olennaiseksi taustatueksi. Oma erityinen arvonsa on tietysti myös aivan konkreettisella ja paikallisella yhteiskunnallisella vaikuttamisella, mikä on alusta lähtien ollut yhtenä yhdistyksen ja lehden kantavana motiivina. *Alue ja Ympäristö* onkin omalla tavallaan purkanut jyrkkiä tiedepoliittisia erontekoja kansainväliseen huippututkimukseen ja alueellisesti erilaistuneeseen vaikuttamiseen.

Tapaustutkimusten kulttuuri

Teoreettinen kunnianhimo lehden tekemisessä on myös kertonut toimivasta vuorovaikutuksesta sekä kansainvälisen ja kansallisen julkaisemisen että arkisen opetustyön välillä. Parhaat artikkelit ovat toimineet monelle opettajalle tärkeänä apuna kurssien taustamateriaalina. *Alue ja Ympäristö* onkin avainkäsitteitä ja -keskusteluja suomentamalla silloittanut lukuisia opetuksen ja tutkimuksen monitieteisiä yhteistyöavauksia. Keskusteluryhmien ja paradigmojen rajapintoja murtavat ja kriittiseen ristiinluentaan rohkaisevat arviointikäytännöt sekä poikkitieteelliset ja kokeilevat erillisosastot – kuten esimerkiksi väitöskunnat, epifyytit, valokuvat ja piirrookset, keskustelut, kirja-arviot, katsaukset sekä tapahtuma- ja toimintaesittelyt – ovat antaneet tilaa inspiraatiokierteille ja kehyslaajennuksille.

Oma kysymyksensä on sitten se, missä määrin tällainen silloistustyö ja ristiintekeminen ovat vienneet tilaa kohdistetummalta teoriatyöltä. Lehden kantavaksi vahvuudeksi on vähitellen muotoutunut teoreettisesti informoituneiden tapaustutkimusten julkaiseminen, jolloin teoriaa uudistava ja käsitteellistä ajantasaistusta palveleva lähdekriittinen keskustelu on jäänyt vähemmälle. Ehkä jossain määrin myös aika on ajanut ohi syvyyssuuntaisen teoriatyön. Yhteiskunnalliset ilmiöt ja

ilmiöiden väliset kontaktipinnat ovat nyt alue- ja ympäristötutkimusta parhaimmillaan, ja näitä ilmiöitä jäsennellään mielekkääksi katsotun teorian valossa. Kriittistä johdonmukaista käsitteellistä läpiperkausta ei välttämättä nähdä enää samassa määrin tarpeelliseksi kuin esimerkiksi 1980-luvun yhteiskunta- ja kulttuuritieteissä.

Tapaustutkimusten myötä yhteiskuntamuutos eri piirteinen on ollut monipuolisesti esillä 2000-luvun *Alue ja Ympäristössä*. Tästä huolimatta kriittinen vaikuttaminen on lehdessä jäänyt satunnaisten tekstien sisään. Onkin mahdollista kysyä, josko lehtemme on ajautunut kauaskin suunnitellumaantieteen alkuperäisestä soveltavasta käytännöllisyydestä. Yhteiskunnalliset ilmiöt ovat tänään kyllä voimallisesti läsnä julkaistuissa teksteissä, mutta niitä käsitellään yleisesti ottaen varovaisesti, akateemisen etäisyyden päästä. Vaikuttavuus tässä mielessä on niukanlaista. Tapaukset ovat mitä kiintoisimpia, mutta uskallusta ”jatkon sosiologiaan” ei meillä ehkä ole riittävästi.

Jatkon sosiologia

Akateemisesta varovaisuudestamme huolimatta yhteiskunta ympärillämme käy läpi melkoista kiehuntavaihetta: talous- ja ympäristökriisit toisensa jälkeen huuhtoutuvat lävitsemme. Kehitysusko on vajonnut pohjamutiin. Euroopan unioni on syvässä uskottavuuskriisissä. Arabikadusta on tullut globaali muutosvoima, alkuperäiskansat katoavat kiihtyvällä tahdilla maailmankartoilta. Maailmalla ja Suomessakin liikehditään lukuisilla eri foorumeilla: kasvuajattelua kritisoiva *degrowth*-verkosto pyrkii arvomuutokseen; monikulttuuristumisen puolustajat osoittavat vihapuheen signaaleja siellä ja täällä; nuoriso oirehtii turhautumistaan elämänehtojen ja työmahdollisuuksien rajallisuuteen niin globaalissa Idässä, Etelässä kuin Länessäkin; keskeisten luonnonvarojen vähenemisen aiheuttamat ketjureaktiot ovat polttavia puheenaiheita missä päin maailmaa tahansa; samoin energiatalouden riippuvuudet ja haavoittuvuudet kriisiyttävät yhdyskuntia eri puolilla. Kaikki tämä heijastuu kuitenkin niukanlaisesti *Alue ja Ympäristön* sivuilla. Vielä vähemmän lehdessä keskustellaan muutostoimijuudesta, osallisuudesta vaihtoehtojen tekemiseen.

Ehkä tällaista yhteiskunnallista toimijuutta ja vaikuttamista, mikä sai ensimmäisen muotonsa suunnittelumaantieteessä kylätoimintatutkimuksen ja osallistuvan kaupunkiseutusuunnittelun kehkyissä, voisi enemmänkin pitää esillä 2010-luvun *Alue ja Ympäristö* -työssä?

Lähteet

Alue ja Ympäristö-lehdet (2/1991–1/2011, yhteensä 40 nro:a)
Aluesuunnittelu-lehdet (1/1978–1/1991, yhteensä 22 nro:a)
Suunnittelumaantiede-lehdet (1/1972–5/1976, yhteensä 5 nro:a)
Suunnittelumaantieteen yhdistyksen kokouspöytäkirjat vuodelta 1991. (Kokouksiin osallistuivat ainakin Annamari Asikainen, Tuukka Haarni, Juha Hartikainen, Suvi Hirvonen, Päivi Huttunen, Jouni Häkli, Jussi Jauhainen, Petri

Kahila, Vesa Kanninen, Marko Karvinen, Anne Kinnula, Merja Kokkonen, Hille Koskela, Mauno Kosonen, Marita Laihonen, Ari Lehtinen, Päivi Oinas, Jorma Pietala, Satu Pihakoski, Anu Rinkinen, Janne Roininen, Vesa Rouhiainen, Antti Saartenoja, Kristiina Seppälä, Heikki Susiluoma, Tarja Tyllilä ja Tea Törnroos)
 Uusitupa, Matti & Väänänen, Kalervo (2009). Yliopistojen tieteen ongelmia ei ole määrässä vaan laadussa. *Helsingin Sanomat* 26.11.2009.

Jouni Häkli

Miten minusta tuli tutkija?

Pyyntö kirjoittaa Alue- ja ympäristötutkimuksen seuran 20-vuotisjuhlavuoteen liittyvä teksti kummitteli sähköpostilaatikossani itsetutkiskelua herättävän pitkään. Olenko vieraantunut seuran toiminnasta, tai onko toiminta minusta peräti yhdentekevää? Ajatukset olivat niin kiittämättömiä, että lopulta ne piti asettaa oikeisiin suhteisiinsa. Tosiasiaan on, että – Paavo Lipposen pateettista ilmaisuja lainatakseni – olen saanut AYS:lta kaiken.

Kuten Ari Lehtinen puheenvuorossaan toteaa, seura ja sen julkaisema aikakauslehti toimivat tutkijakouluna jo ennen kuin sellaisia oli varsinaisesti keksitty Suomessa tarvita. Tulin seuran toimintaan mukaan sen muutosvaiheessa ja aivan oman tutkijakoulutukseni alkuvaiheessa. Seura tarjosi minulle korvaamattoman arvokkaan tutkijayhteisön ja turvallisen ikkunan tieteelliseen järjestötoimintaan. Minunkaltaiselleni tutkijanalulle ei ollut tarjolla varteenotettavaa vaihtoehtoa, enkä ilman AYS:n johtokunnan jäsenyyttä olisi voinut saada vastavia kokemuksia.

Seura tarjosi mahdollisuuden ortaa vähitellen yhä enemmän vastuuta tieteellisestä järjestötoiminnasta. Toimin jonkin aikaa seuran johtokunnan puheenjohtajana ja jopa *Alue ja Ympäristö*-lehden päätoimittajana. Näissä puitteissa sain kasvaa tutkijaksi kuin huomaamatta, ensin väitöskirjatyöskentelyn ohessa ja myöhemmin itsenäistä tutkijanuraa aloittelevana *post doc*:ina. Seurassa toimiminen antoi ja kehitti sellaisia tieteellisen vertaistoiminnan taitoja kuin kokouskäytännöt, tieteellisten tekstien arviointi, yhteisötalouden hoito, tieteellisten tapahtumien järjestäminen, toiminnan ohjaaminen ja raportointi sekä tieteellinen keskustelu vastuusta, linjoista ja päämääristä. Vaikka väitöskirjan tekeminen oli tuolloinkin tohtorikoulutuksen keskeinen väline, ei se yksin

tehnyt minusta tutkijaa. Sain merkittävän osan tutkijakoulutustani ”AYS:n tutkijakoulussa”.

Minusta tuli poliittisesti tietoinen tutkija. Eri-tyisesti seuran toiminnan alkuvuosina haluttiin akateemisen työn lisäksi osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Seuran toivottiin muodostuvan näkyväksi toimijaksi, jolla on sanottavaa ajankohdaisiin poliittisiin kysymyksiin. Emme kokeneet tätä tieteellisille pyrinnoille vieraana tavoitteena, sillä kuten Sami Moisio puheenvuorossaan muistuttaa, poliittisuus on tieteen ominaisuus, haluttiinpa se tunnustaa tai ei. Kun seuran toiminnassa painottuivat yhteiskuntapolitiikan valtavirralla vaihtoehtoiset ajattelutavat ja ”toisten todellisuuksien” näkyväksi tekeminen, oli luontevaa tavoitella myös näiden vaihtoehtoisten ajatusten tuomista julkisuuteen.

Aktiivinen keskustelu ja näkyvyys julkisuudessa olivat kuitenkin AYS:lle haastava tavoite, eikä siinä juuri onnistuttu. Tilanteesta oltiin kipeän tietoisia: kuilu ihanteiden ja realiteettien välillä ammotti syvästi. Kenties parhaiten yhteiskunnallisen keskustelun avaukset onnistuivat kahden vuoden välein järjestettävien Alue ja ympäristötutkimuksen päivien yhteydessä. Niiden teemoista pyrittiin tekemään ajankohtaisia ja jopa raflaavia. Esimerkiksi lokakuussa 1993, vuosi ennen Suomen EU-kansanäänestystä, päivät järjestettiin Tampereella otsikolla *Myyttinen Eurooppa*. Päiville kutsutut esitelmät oli otsikoitu seuraavasti: ”Suomalaisuus ja eurooppalaisuus”, ”Euroopan synty ja jatkuvuuden myytti”, ”Unelma monikulttuurisesta onnelasta” sekä ”Alueiden Eurooppa?”. Vuoden 1998 päivät järjestettiin Turussa otsikolla *Turvallisuuden markkinat*, ja tuolloin esitelmöitiin aiheista: ”Lisääkö suvaitsevaisuus turvallisuutta?”, ”Turva / kamera / kontrolli”, ”Turvaton kaupunki” sekä ”Nai-

